

УДК 379.85+334.02
JEL L83, Q57

БУЛИШЕВА Д.В.

к.е.н., м.н.с.

*Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: bu.dasha.bu@gmail.com*

НІЧИТАЙЛОВА М.С.

м.н.с.

*Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: gartly@gmail.com*

МАЛАЩУК О.С.

к.е.н., доцент

*Одеський державний аграрний університет
Пантелеймонівська, 13, м. Одеса
E-mail: osmalashchuk@gmail.com*

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНО-ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ ОДЕСЬКОЇ МІСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ

В науковій праці досліджено стан та тенденції розвитку туристично-оздоровчої сфери та механізму нормативно-законодавчого та екологічного управління нею. Визначено головні напрямки державного екологічного управління рекреаційним природокористуванням, запропоновано базові механізми та інструменти вдосконалення екологічного управління рекреаційними територіями міських агломерацій. Доведено, що екологічне управління є важливим елементом екологізації туристично-оздоровчої сфери. Проведено дослідження стану туристичної та санаторно-курортної галузі та визначено, що сучасний етап їх розвитку повинен бути пов'язаний з переходом до процесу екологізації управління та впровадження стратегії сталого розвитку. Досліджено інструментарій екологічного управління та доведено, що важливою умовою екологізації туристично-оздоровчої сфери є узгодження його з існуючими умовами, вимогами та потребами населення.

Ключові слова: *екологічне управління, туристична сфера, екологізація, рекреаційні території, економічні відносини.*

BULYSHEVA D.V.

PhD in economics, junior researcher

*Institute Of Market Problems And Economic&Ecological Research of the NASU
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine
E-mail: bu.dasha.bu@gmail.com*

NICHITAILOVA M.S.

junior researcher

*Institute Of Market Problems And Economic&Ecological Research of the NASU
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine
E-mail: gartly@gmail.com*

MALASHCHUK O.S.

PhD in economics, docent

*Odessa state agrarian university
Panteleimonivska, 13, Odessa, Ukraine
E-mail: osmalashchuk@gmail.com*

DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT THE ECOLOGICAL MANAGEMENT OF TOURISM-HEALTH SPHERE OF ODESSA URBAN AGGLOMERATION

In the process of an integrated approach to the formation of economic relations of ecological management of the tourism&sanatorium and resort industry, it is necessary to determine type, features and prospects of the use of appropriate natural resources. The natural resources management system should be considered and studied, on the basis of which the tools for improvement of the institutional basis for the development of the natural resources management system, taking into account assimilation potential, ecological capacity and man-caused and anthropogenic load on the corresponding resources, should be taken into account. Particular attention is needed to the system of management of recreational territories of urban agglomerations as a complex dynamic system, which is simultaneously a place to meet the needs of the population, the economic basis and the object of implementation of environmental functions. The purpose of the study is to determine the ways of development and proposals for improving the institutional principles of environmental management of recreational territories of urban agglomerations taking into account the peculiarities of forms of ownership of natural resources. It is determined that ecologization ensures mutually consistent development of functions of recreational activity, which in suburban areas is characterized by simultaneous economic, socio-cultural and methodical-biological functions. The main directions of the state ecological management of recreational nature use are determined, the basic mechanisms and tools of improvement of ecological management of recreational territories of urban agglomerations are offered. It is proved that ecological management is an important element of ecologization of tourism and recreation sphere. The research of the state of the tourist and sanatorium-resort industry was conducted and it was determined that the present stage of their development should be connected with the transition to the process of ecologization of management and implementation of the strategy of sustainable development. The ecological management tools have been researched and it is proved that an important condition for ecologization of the tourism and recreation sphere is to reconcile it with the existing conditions, requirements and needs of the population.

Keywords: *ecological management, tourism sphere, ecologization, recreational territories, economic relations.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. З врахуванням існуючих трансформаційних процесів відносин власності на природні ресурси, розвиток та вдосконалення відповідних процесів стає дедалі актуальнішим. Відповідно до Конституції України власність зобов'язує.

Власність не повинна використовуватись на шкоду людині і суспільству. Виходячи з цього конституційного положення і враховуючи ту обставину, що використання природних об'єктів внаслідок їх екологічної значущості завжди зачіпає інтереси суспільства, в інтересах цього суспільства та держави екологічне законодавство обмежує громадянські права шляхом провадження управлінської діяльності.

Право власності на природні об'єкти суттєво відрізняється від права власності на майно та інші об'єкти неекологічного характеру, насамперед, обмеженнями щодо використання природних ресурсів і об'єктів як власності, обумовленими захистом прав та законних інтересів всіх громадян суспільства. Особливого значення у цьому питанні займають економічні відносини на використанні та відтворенні природних ресурсів та їх досконале управління.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Наукові здобутки еколого-економічних аспектів забезпечення раціонального використання і охорони туристичних ресурсів та рекреаційних земель на сучасному етапі земельної реформи висвітлені у працях Александрової А.Ю., Богіри М.С., Бистрякова І.К., Горлачука В.В., Добряка Д.С., Дороша О.С. Кривова В.М., Новаторова О.С., Третяка А.М., Фоменка Н.В., Черчик Л.М. – водночас питання розвитку напрямки вдосконалення екологічного управління туристично-оздоровчої сфери в системі земельних відносин є потребує є подальшого поглибленого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В процесі комплексного підходу до формування економічних відносин екологічного управління туристичною та санаторно-курортною галуззю, необхідно визначати тип, вид, особливості та перспективи використання відповідних природних ресурсів.

Необхідно враховувати та вивчати систему управління природними ресурсами, на базі яких розробляти інструментарій вдосконалення інституційного підґрунтя розвитку апарату управління природними ресурсами з врахуванням асиміляційного потенціалу, екологічної ємності та техногенного і антропогенного навантаження на відповідні ресурси.

Особливої уваги потребує система управління рекреаційними територіями міських агломерацій як складної динамічної системи, яка є одночасно місцем задоволення потреб населення, економічним базисом та об'єктом реалізації природоохоронних функцій.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є визначення шляхів розвитку та пропозиції щодо вдосконалення інституційних засад екологічного управління рекреаційними територіями міських агломерацій з урахуванням особливостей форм власності на природні ресурси.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Визначаючи основні аспекти природокористування варто відзначити, що специфічний тип їх використання спостерігається у населених пунктах, їх скупченнях, а також зонах їх впливу – міських агломераціях. Поняття «агломерація» в його широкому загальноприйнятому сенсі введено у інституційне поле Указом Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні». Наразі в Україні, поняття «агломерація», «міська агломерація» є досить поширеним і живим у науці, але, на жаль, не законодавчо закріпленим.

Рекреаційна територія, в тому числі міських агломерацій, за визначенням науковців [1] розглядається як складова земельного фонду, що використовується в туризмі, лікуванні та відпочинку; система взаємопов'язаних природних, природно-соціальних і соціальних компонентів, функціонування яких покликано забезпечувати рекреаційний попит населення, отже ототожнюється з поняттям земель, що функціонально використовуються для рекреації незалежно від правового статусу. В свою чергу рекреаційні угіддя є частиною землі, що відрізняється від сусідніх способами господарювання для рекреаційних потреб та є об'єктом управління.

Важливість існування у складі міських агломерацій прилеглих до міст територій обумовлена тим фактом, що відповідні землі повинні виконувати певні рекреаційні, обслуговуючі, природоохоронні та екологічні функції, які велике місто не здатне здійснювати самостійно із-за свого промислового, економічного та господарського розвитку.

Приміські зони знаходяться у тісній функціонально-територіальній взаємодії з містами. Тому в межах приміських зон, як порівняно менш освоєних та рухомих територіях, необхідне врахування всіх факторів їх майбутнього розвитку. Рекреаційне спрямування даних територій є необхідною умовою для подальшого раціонального природокористування та розвитку міських агломерацій.

Метою державного екологічного управління є запобігання виснаженню природного потенціалу і яке спрямоване на недопущення перевищення несучої ємності біосфери, — це завдання-мінімум. Завдання-максимум полягає в екологізації функціонування всіх сфер життєзабезпечення, досягненні і підтримці необхідної якості здоров'я і життя населення, належного стану навколишнього середовища, гармонізації взаємовідносин суспільства і природи.

В свою чергу екологізації забезпечує взаємоузгоджений розвиток функцій рекреаційної діяльності, яка у приміських зонах характеризується одночасно економічною, соціально-культурною та методико-біологічною функціями.

1) Економічна функція рекреаційної діяльності полягає в розширеному відтворенні робочої сили, підвищенні продуктивності праці, збільшенні фонду робочого часу, отриманні прибутку від комерційної діяльності на відповідних територіях. Рекреація сприяє розвитку сфери обслуговування населення, вирівнюванню рівня розвитку районів, раціональному, науково-обґрунтованому використанню природних багатств краю.

2) Медико-біологічна функція рекреаційної діяльності – це зниження захворюваності, збільшення тривалості життя людей.

3) Соціально-культурна функція полягає в пізнанні навколишнього світу, спілкуванні людини з природою.

Економічна функція рекреаційних об'єктів безпосередньо пов'язана з місцями відпочинку та об'єктами ресторанного бізнесу. На підставі [2] можна зробити висновок, що в Одеській агломерації існує загальна тенденція до зменшення об'єктів ресторанного господарства. Але вагова частка їх в структурі області збільшується. У порівнянні з 2000 роком вона зросла на 23%. Щодо забезпечення територій Одеської міської агломерації об'єктами для розміщення рекреантів та туристів (таблиця 1), варто зазначити, що у всіх адміністративно-територіальних утвореннях спостерігається тенденція до збільшення їх кількості, що свідчить про розвиток відповідної галузі підприємництва.

Готелі та аналогічні засоби розміщування по містах та районах області

	Кількість						У них номерів					
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2000	2005	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
м.Одеса	22	32	40	136	122	152	1793	2192	2845	3257	3460	3485
м.Білгород-Дністровський	3	3	4	7	14	22	405	115	206	233	490	388
м.Чорноморськ	1	1	2	4	6	7	147	147	181	230	251	276
м.Теплодар	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
м.Южне	1	1	2	2	2	2	22	20	81	81	62	62
Внутрішній пояс приміської зони												
Біляївський	3	1	1	3	3	3	24	7	10	30	30	30
Березівський	4	2	2	3	3	2	58	26	26	30	36	17
Овідіопольський	–	2	4	21	21	22	–	18	310	349	506	631
Зовнішній пояс приміської зони												
Іванівський	6	3	1	1	2	2	74	28	10	10	16	14
Білгород-Дністровський	4	5	6	5	7	6	27	30	34	22	43	41
Роздільнянський	1	1	–	1	1	2	24	23	–	20	20	58
Інші адміністративно-територіальні утворення області	51	28	19	34	35	33	1100	656	443	551	511	480
Одеська область	96	79	81	217	216	253	3674	3262	4146	4813	5425	5482
% приміської зони в структурі області	18,75	17,72	17,28	15,67	17,13	14,62	5,63	4,05	9,41	9,58	12,00	14,43
% міської агломерації в структурі області	46,88	64,56	76,54	84,33	83,80	86,96	70,06	79,89	89,32	88,55	90,58	91,24

Джерело: авторська розробка на підставі [2]

Щодо кількості об'єктів довготривалої рекреації (таблиця 2), варто відмітити малий ступінь забезпеченості відповідними об'єктами, особливо на території приміських зон. Щодо міст агломерації, то найбільша кількість пансіонатів та будинків відпочинку розміщена у м. Білгород-Дністровському.

Таблиця 2

Будинки та пансіонати відпочинку по містах та районах Одеської міської агломерації

	Будинки та пансіонати відпочинку						
	Кількість 2013	у них місць					
		2000	2004/05 ²	2009/10 ²	2010/11 ²	2012	2013
м.Одеса	3	880	709	240	240	373	373
м.Білгород-Дністровський	5	1143	726	860	890	720	1500
м.Чорноморськ	-	-	-	-	-	-	-
м.Теплодар	-	-	-	-	-	-	-
м.Южне	-	-	-	-	-	-	-

Внутрішній пояс приміської зони							
Біляївський	-	-	-	-	-	-	-
Березівський	-	-	-	-	-	-	-
Овідіопольський	-	-	184	210	339	-	-
Зовнішній пояс приміської зони							
Іванівський	-	-	-	-	-	-	-
Білгород-Дністровський	-	-	-	-	-	-	-
Роздільнянський	-	-	-	-	-	-	-
Одеська область	9	2023	2092	1490	1469	1243	2023

Джерело: авторська розробка на підставі [2]

Розглядаючи питання фінансування з Державного бюджету України у туристичну та санаторно-курортну сферу (таблиця 3) в розрізі країни, можна сказати, що у 2017 в порівнянні з 2007 відсоток від загального фінансування скоротився в 5 разів, а в грошовому еквіваленті – на 7652 тис грн. році відбулось зростання частки місцевих податків у доходах місцевих бюджетів з 8,0 % до 22,4 %, що зумовлено як зменшенням загальної кількості видатків за останні 10 років, так і розпорошеністю в структурі управління туристично-оздоровчою галуззю, відсутності зацікавленості у відповідному секторі тощо.

Таблиця 3

Динаміка видатків у туристичну та санаторно-курортну сферу з Державного бюджету України, тис. грн

Найменування	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Фінансова підтримка санаторно-курортних закладів та закладів оздоровлення	101 244,50	87523,2	62 273,00	71 797,50	131 469,00	125232,1	100 674,5	56579,1	48 620,2	25 280,7	83 403,9
Фінансова підтримка розвитку туризму, створення умов безпеки туристів, розбудови туристичної інфраструктури міжнародних транспортних коридорів та магістралей в Україні	20297,2	25097,2	2 509,70	12 509,70	2 258,70	6765,9	6 370,9	3544,8	960,2*	-	30 486,0
Всього:	121 541,70	112 620,40	64 782,70	84 307,20	133 727,70	131 998,00	107 045,40	60 123,90	49 580,40	25 280,70	113 889,90

Загальний обсяг видатків	174 631 522,20	253 207 875,10	274 156 440,70	253 207 875,10	342 690 347,50	413605316,0	419843834,9	441 587 118,6	581 760 845,2	681 460 758,2	841 102 834,3
% підтримки туризму та санаторно-курортних закладів в загальній структурі видатків	0,070	0,044	0,024	0,033	0,039	0,032	0,025	0,014	0,009	0,004	0,014

Джерело: авторська розробка на підставі Державних бюджетів України на 2007-2017 роки

Комплексна система регулювання та екологізації земельних відносин покликані створювати та підтримувати повноцінне життєве середовище. Особливої уваги на шляху до досягнення еколого-економічної рівноваги розвитку територій потребує екологічне управління рекреаційними територіями, які є одночасно основою для відпочинку, джерелом фінансових надходжень і економічного росту територій та цінними територіями, що потребують екологічного захисту [3].

Головними напрямками державного екологічного управління рекреаційним природокористуванням міських агломерацій повинно стати:

- ✓ екологічне оздоровлення деградованих природних об'єктів, рекреаційних територій та, як наслідок, і стабілізація екологічного стану держави;
- ✓ відновлення природно-ресурсного потенціалу рекреаційних земель міських агломерацій, заощадливе природокористування;
- ✓ формування національної екологічної мережі рекреаційних територій;
- ✓ забезпечення екологічної безпеки рекреаційних земель, зменшення антропогенного тиску і забруднення відходами;
- ✓ екологізація загальних функцій управління рекреаційним землекористуванням міських агломерацій;
- ✓ екологізація соціально-економічного розвитку, впровадження принципів збалансованого розвитку;
- ✓ розвиток національного та міжнародного екологічного партнерства у сфері рекреації та туризму.

Забезпечення процесу рекреаційного природокористування в Україні здійснюється через систему інституційно-правового підґрунтя, положення якого закріплені у Конституції, кодексах, законах України та інших нормативно-правових актах, притаманних правовому регулюванню відносин у сфері земельних відносин, рекреаційної та містобудівної діяльності. Так як базисом розвитку будь-якої галузі виступають земельні ресурси, важливим в формуванні стратегії екологічного управління є врахування змін в структурі земельних відносин.

Наразі вступає в силу закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин» від 10 грудня 2015 року № 888-VIII, що узгодить розпорядження землями міських агломерацій. Ідея реформи – за європейським взірцем передати сільським, селищним і міським радам повноваження з розпорядження землями державної власності за межами населених пунктів на засадах децентралізації, субсидіарності, повсюдності та посилення спроможності місцевого самоврядування. Зазначений законопроект, за визначенням суб'єкта права законодавчої ініціативи, внесений з метою оптимізації розпорядження землями сільськогосподарського призначення державної форми власності та участі сільських, селищних та міських рад у передачі земельних ділянок державної форми власності, які знаходяться на їх території.

З 1 січня 2013 року відповідно до прийнятого Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо розмежування земель державної та комунальної власності» землі державної власності були остаточно розмежовані. Зазначеним Законом України визначено, що всі землі, які знаходяться на території сільських, селищних, міських рад, але не входять до земель населених

пунктів, залишаються у власності держави, що викликало неузгодженості у частині управління рекреаційними землями приміських зон, що покликані виконувати місто обслуговуючі функції.

До прийняття вищевказаного Закону України, землі, які знаходилися на території сільських, селищних і міських рад, але не входили до земель населених пунктів, не підпадали під юрисдикцію органів місцевого самоврядування. Таким чином, вони повністю були усунені від розпорядження земельними ділянками за межами населених пунктів та позбавлені будь-якого впливу на рішення щодо надання їх в оренду.

Плата за землю, яка справляється у формі земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності є другим за вагою джерелом надходжень до місцевих бюджетів. За оцінками експертів, внаслідок неефективного розпорядження земельними ділянками, місцеві бюджети щороку недоотримують близько 1,0-1,5 млрд грн. Це у свою чергу відчутно послаблює матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування та стримує розвиток сільських територій. З прийняттям відповідного Закону та узгодженням відносин власності передбачено формування досконалішої системи оподаткування. Крім того управлінська система не узгоджувалась з Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 591-р, де передбачено розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо розпорядження земельними ділянками, у тому числі за межами населених пунктів.

Узагальнюючи відповідні зміни, варто відзначити, що Законом передбачається:

✓ передати від районних державних адміністрацій до сільських, селищних, міських рад повноваження щодо розпорядження землями державної власності в межах, визначених Земельним кодексом;

✓ передати від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин та його територіальних органів повноваження з розпорядження землями сільськогосподарського призначення державної власності, які знаходяться за межами населених пунктів до сільських, селищних, міських рад;

✓ передати від районних державних адміністрацій до сільських, селищних, міських рад повноваження щодо виділення земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) у натурі (на місцевості);

✓ передати від районних державних адміністрацій до сільських, селищних, міських рад повноваження щодо зміни цільового призначення земельних ділянок приватної власності;

✓ встановити, що самоврядний контроль за використанням та охороною земель здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад тощо.

Прийняття закону дозволить оптимізувати механізм управління землями, розташованими за межами населених пунктів (в тому числі екологічного управління), суттєво розширити повноваження сільських, селищних, міських рад у сфері земельних відносин на рекреаційних територіях на засадах децентралізації, субсидіарності, повсюдності та посилення спроможності місцевого самоврядування, що сприятиме зміцненню їх матеріальної і фінансової основи та створить передумови для розвитку територій і їх інвестиційної привабливості.

Одним із провідних засобів стратегії сталого розвитку міських агломерацій є державна підтримка рекреаційного природокористування. Ціль 4 стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року [4] констатує необхідність інтеграції екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління у галузі туризму та рекреації шляхом: впровадження систем екологічного управління і посилення державного екологічного контролю за об'єктами рекреаційного призначення та готельно-ресторанного бізнесу, розвитку екологічного туризму і екологічно орієнтованої рекреації; розроблення економічних важелів сприяння розвитку екологічного та зеленого туризму, тобто розвитку рекреаційного землекористування на принципах екологізації.

Екологізація, як діяльність по впровадженню екологічних вимог, охоплює практично всі сфери виробничої, громадської та побутового життя. Це впливає з пріоритету законів розвитку природи, які людство повинно дотримуватися в ході господарської та іншої діяльності, що впливає на стан природного середовища проживання людини.

В результаті дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду вдосконалення екологічної політики природокористування нами запропоновані базові механізми та інструменти вдосконалення екологічного управління рекреаційними територіями міських агломерацій (рис.1).

Інструменти екологізації екологічного управління рекреаційними територіями міських агломерацій

система регуляторних, стимулюючих, організаційних, контролюючих адміністративних важелів та ринкових засобів цілеспрямованого впливу на суб'єктів процесу рекреаційного землекористування для досягнення екологізації розвитку міських агломерацій

Інституційні	Адміністративні	Економіко-екологічні	Мотиваційні	Комунікативні
Закони, підзаконні нормативно-правові акти у сфері регулювання відносин міських агломерацій, Державні будівельні норми, санітарні правила, концепції, схеми, програми, сценарії формування збалансованого рекреаційного природокористування, правові обмеження, інститути	Екологічний менеджмент територій, розробка системи економіко-екологічного зонування приміських зон, моніторинг міжнародних угод, ліцензування, сертифікація	Екологічні податки, платежі за використання та забруднення, кредити, відшкодування витрат, попит та пропозиція на ринку рекреаційних послуг, екологічне ліцензування, екологічне страхування, дотації, субсидії, займи, рекреаційна паспортизація	культурно-естетичне виховання населення, екологічна освіта, наукове забезпечення шляхом розробки і впровадження інноваційних технологій, спеціалізованих програм та концепцій	інформування населення щодо моніторингу існуючих переваг та недоліків територій, врахування та адаптація міжнародного досвіду у сфері рекреаційного природокористування, доступ громадськості до публічного матеріалу, участь громадськості у регулюванні відносин користування туристичним продуктом

Рис. 1. Інструментарій екологізації збалансованого розвитку рекреаційних територій міських агломерацій

Джерело: авторська розробка на підставі [5], [9]

Враховуючи вищевикладені аспекти стану та умов розвитку рекреаційної сфери, формування комплексної програми екологічного управління може стати дієвим механізмом його модернізації та впровадження інноваційних технологій у туристичну галузь.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сучасному етапі розвитку економічних процесів розвитку рекреаційної галузі особливої актуальності набувають завдання цілеспрямованого екологічного управління регулювання розвитку сфер впливу великих міст на відповідні ресурси, так як на територіях міських агломерацій в умовах розвитку ринкових відносин сконцентровані як проблеми збалансованого використання та збереження природних ресурсів, розвитку системи розселення, створення сприятливих умов проживання населення, так і умови екологізації динамічних агломераційних систем. Забезпечення процесу сталого природокористування в Україні здійснюється через систему інституційно-правового підґрунтя, положення якого закріплені у Конституції, кодексах, законах України та інших нормативно-правових актах, притаманних правовому регулюванню відносин у сфері рекреаційної та санаторно-курортної діяльності.

Доведено, що екологічне управління є важливим елементом екологізації туристично-оздоровчої сфери. Проведено дослідження стану туристичної та санаторно-курортної галузі та визначено, що

сучасний етап їх розвитку повинен бути пов'язаний з переходом до процесу екологізації управління та впровадження стратегії сталого розвитку. Досліджено інструментарій екологічного управління та доведено, що важливою умовою екологізації туристично-оздоровчої сфери є узгодження його з існуючими умовами, вимогами та потребами населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бейдик О.О. Словник–довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії/ О.О.Бейдик. – К.: “Палитра”, 1998.–130 с
2. Статистичний щорічник Одеської області за 2014 рік/ Головне управління статистики у Одеській області [за редакцією Копилової Т.В.]. – Одеса, 2015. – 489 с.
3. Нудельман, М. С. Социально–экономические проблемы рекреационного природопользования / М. С. Нудельман. – Киев : Наукова думка, 1987. – 132 с.
4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 грудня 2010 року N 2818–VI. – Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – N 26. – ст.218.
5. Шевчук В.Я. Екологічне управління / [В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін.]: Підручник – К.: Либідь, 2004 р. – 432 с.
6. Механізми управління земельними відносинами в контексті забезпечення сталого розвитку / Ш.І. Ібатулін, О.В. Степенко, О.В. Сакаль та ін. – К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 56с.
7. Мішенін Є.В. Організаційно–економічний механізм екологічно орієнтованого управління природогосподаруванням / Є.В.Мішенін, Н.В.Мішеніна, І.Є.Ярова // Механізм управління потенціалом інноваційного розвитку промислових підприємств: монографія / за заг. ред. к.е.н., доц. Ю.С.Шипуліної.– Суми: ТОВ "ДД Папірус", 2012. – С.424–438.
8. Рябчиков А.К. Економіка природокористування / А.К.Рябчиков. – М.: "Еліт – 2000», 2002. – 192 с.
9. Менеджмент туристической деятельности: Туризм – К.: «Инстиздат», 2012. – 345 с.

REFERENCES

1. Beidyk O.O. (1998). Slovnyk–dovidnyk z geografii' turyzmu, rekreologii' ta rekreacii'noy' geografii' [dictionary-guide to tourism, recreation and recreational geography] K.: “Palytra” [in Ukrainian].
2. Department of Statistics in the Odessa region (2015) Statystychnyi shchorichnyk Odes'koiy oblasti za 2014 rik [Statistical Yearbook of Odessa Region 2014]. – Odessa [in Ukrainian].
3. Nudelman, M. S. (1987) Sotsial'no–ekonomycheskie problemi rekreatsionnoho pryrodopol'zovaniia [Socio-economic problems of recreational nature management]. Kyev: Naukova dumka [in Russian].
4. Pro Osnovni zasady (strategiju) derzhavnoi' ekologichnoi' polityky Ukrainy na period do 2020 roku: Zakon Ukrainy vid 21 grudnia 2010 roku N 2818–VI [About the Basic Principles (Strategies) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period till 2020: Law of Ukraine dated December 21, 2010 N 2818–VI] (2010/ December 21). Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy (VVR), N 26, 218. [in Ukrainian].
5. Shevchuk V.J.(2004) Ekologichne upravlinnia [Ecological management]. Kiev:Lybid'. [in Ukrainian].
6. Ibatulin S.I. (2012) Mekhanizmy upravlinnia zemel'nymy vidnosynamy v konteksti zabezpechennia staloho rozvytku [Mechanisms of land relations in the context of sustainable development] Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
7. Mishenin Y.V., Mishenina N.V., Yarova I.Y. (2012) Orhanizatsiino–ekonomichnysh mekhanizm ekolohichno oriientovanoho upravlinnia pryrodohospodariuvanniam [Organizational-economic mechanism of environmentally oriented management of nature usage]. Mechanism of innovative potential of industrial enterprises: Monograph.– Sumy: TOV "DD Papirus" [in Ukrainian].
8. Ryabchikov, A.K. (2002) Ekonomika pryrodokorystuvannia [Economy of nature usage]. M.: "Elit – 2000» [in Ukrainian].
9. Management of touristic activity [Menedgment turisticheskoi deiatel'nosti] (2012). – K.: “Instizdat”